

Esa Iivonen, johtava asiantuntija, MLL

Lapsen oikeuksien ajankohtaispäivä 21.11.2019

**Lapsen oikeuksien sopimus
30 vuotta – Lapsibudjetointi
lasten oikeuksien edistämisen
välineenä**

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Lapset ensin.

Lapsen oikeuksien sopimus

- **Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989.**
- **Sopimus luo maailmanlaajuisen perustan lasten oikeuksille.**
- **Sopimus on maailman laajimmin voimaan saatettu ihmisoikeussopimus.**

Lapsen oikeuksien sopimuksen tausta

- Sopimuksen historiallisena taustana ovat vuosina 1924 ja 1959 annetut suppeat lapsen oikeuksien julistukset.
- Puola teki vuonna 1978 ehdotuksen oikeudellisesti velvoittavaksi lapsen oikeuksien sopimukseksi.
- Tästä käynnistyi lapsen oikeuksien sopimuksen valmistelu, joka kesti yli kymmenen vuotta. Sopimus hyväksyttiin marraskuussa 1989 ja se tuli kansainvälisesti voimaan syyskuussa 1990.

Lapsen oikeuksien sopimus on velvoittava ihmisoikeussopimus

- Lapsen oikeuksien sopimus saatettu lailla voimaan ja se on osa Suomen oikeusjärjestystä. Sopimus tuli Suomessa voimaan 20.7.1991.

Lapsen oikeuksien sopimuksen teksti:

http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Lapsenoikeudet.fi –sivut
www.lapsenoikeudet.fi

Väline lasten hyvinvoinnin ja kehityksen turvaamiseksi

- Valtion on **ryhdyttävä kaikkiin tarpeellisiin toimiin lapsen oikeuksien sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi** (4 artikla)
- **Talousarviopäätökset ovat lainsäädännön ohella keskeinen osa lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanoa.**

Lasten oikeudet huomioon
talousarvioprosesseissa kaikissa
vaiheissa ja kaikilla hallinnon tasoilla

Sopimuksessa myös yksinomaan lapsille turvattuja oikeuksia

- Lapsen oikeuksien sopimus sisältää paljon samoja oikeuksia kuin muut ihmisoikeussopimukset, esimerkiksi oikeus yksityiselämän suojaan, koulutukseen, terveydenhuoltoon ja sosiaaliturvaan.
- Lapsen oikeuksien sopimuksessa turvataan **lisäksi yksinomaan lapsille tarkoitettuja ihmisoikeuksia**.
- Näitä ovat mm. lapsen edun ensisijaisuus, oikeus kehittymiseen, oikeus erityiseen suojeluun, lapsen näkemysten kunnioittaminen ja oikeus leikkiin.

YK:n lapsen oikeuksien komitea valvoo täytäntöönpanoa (1)

- Sopimusvaltion on **raportoitava YK:n lapsen oikeuksien komitealle** viiden vuoden välein sopimuksen toimeenpanosta ja oikeuksien toteutumisesta. Suomen valtio on juuri jättänyt määräaikaisraporttinsa komitealle.
- Käsiteltyään määräaikaisraportin lapsen oikeuksien **komitea antaa sopimusvaltiota koskevat päätelmät ja suositukset**. Komitean viimeisimmät Suomea koskevat päätelmät ja suositukset ovat 2011.

Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit

- Lapsen oikeuksien komitea julkaisee **yleiskommentteja** lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanon tueksi. Yleiskommentit ovat **sopimuksen tulkintaohjeita**.
- **Yleiskommentti nro 19 julkisesta budjetoinnista lasten oikeuksien toteuttamiseksi**, ks. myös yleiskommentti nro 5 sopimuksen yleisistä täytäntöönpanotoimista ja nro 14 lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon

Komitean yleiskommentit:

- <http://lapsiasia.fi/lapsen-oikeudet/komitean-yleiskommentit/>

Lapsibudjetointi lasten oikeuksien edistämisen välineenä

- **Lapsibudjetointi** tarkoittaa valtion, kunnan, kuntayhtymän tai muun julkisen hallinnon organisaation **talousarvion tarkastelemista lasten oikeuksien edistämisen näkökulmasta**.
- **YK:n lapsen oikeuksien sopimus** on lapsibudjetoinnin **perustana**.

Lapsibudjetointia koskevan yleiskommentin tavoite

- Lisätä ymmärrystä lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisista velvollisuuksista, jotka liittyvät lasten oikeuksia koskevaan budjetointiin, jotta voidaan **vahvistaa näiden oikeuksien toteutumista ja edistää todellista muutosta tavoissa, joilla talousarvioita suunnitellaan, hyväksytään, toimeenpannaan ja seurataan.**
- Tavoitteena on näin edistää sopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen täytäntöönpanoa.

Lapsibudjetoinnin periaatteet

Lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteet

- Syrjinnän kieltö (2 art.), lapsen edun ensisijaisuus (3 art.), oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 art.) ja oikeus tulla kuulluksi (12 art.)

Talousarvioperiaatteet

- Vaikuttavuus, tehokkuus, oikeudenmukaisuus, läpinäkyvyys, kestävyys

Lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteet

- **Lapsen edun ensisijaisuus (3 artikla)**
- **Syrjimättömyys (2 artikla)**
- **Lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla)**
- **Lapsen näkemysten kunnioittaminen / oikeus tulla kuulluksi (12 artikla)**

Lapsen etu (Barnets bästa, the best interests of the child)

- Lapsia koskevissa päätöksissä on **ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.**
- Lapsen edun ensisijaisuus **koskee myös talousarviopäätöksiä.**
- Lapsen edun sisällön lähtökohtana ovat YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa turvatut oikeudet.

Lapsen etu korkeammassa asemassa harkinnassa

- Lapsilla on aikuisia vähemmän mahdollisuuksia saada etunsa otetuksi tehokkaasti huomioon. **Jos lasten etua ei korosteta, se jätetään helposti huomioimatta.**
- Lasten etujen ensisijaisuus koskee myös talousarviomäärärahojen ja menojen painopisteiden osoittamista.
- Miten lasten edut on otettu huomioon talousarvioita koskevassa päätöksenteossa, mukaan lukien kuinka niitä on painotettu suhteessa muihin seikkoihin?

Lapsivaikutusten arviointi talousarvioprosessissa

- Lapsen oikeuksiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin sisällyttäminen talousarvioprosesseihin
- Sidosryhmien asiantuntemuksen hyödyntäminen arvioinnissa, kuten lapset, kansalaisjärjestöt, asiantuntijat, eri viranomaiset, tutkijat.
- Arvioinnin tuloksena tulisi esittää muutosehdotuksia, vaihtoehtoja ja parannuksia, ja analyysin pitäisi olla julkisesti saatavilla.

Lapsen oikeus syrjimättömyyteen

- **Lapsen oikeudet tulee taata kaikille lapsille. Lasta ei saa syrjiä** hänen tai hänen vanhempiansa ominaisuuksien perusteella.
- **Syrjinnän kieltö** ei ole vain passiivinen velvollisuus, joka kieltää kaikenlaisen syrjinnän, vaan se edellyttää **aktiivisia toimenpiteitä eriarvoisuuden korjaamiseksi**.
  - Mm. tarkistamalla ja muuttamalla lainsäädäntöä, politiikkoja ja ohjelmia, kasvattamalla tai priorisoimalla uudelleen talousarvion tiettyjä osia tai parantamalla talousarvioidensa vaikuttavuutta, tehokkuutta ja oikeudenmukaisuutta.

Lapsen oikeus kehittymiseen

- **Kehittyminen kokonaisvaltainen käsite**, johon kuuluvat kaikki lapsen oikeuksien sopimuksessa turvatut oikeudet.
- Kehittyminen tulee käsittää **laajassa merkityksessä** käsittäen niin fyysisen, henkisen kuin sosiaalisen kehityksen. Kyse ei ole vain lapsen kehityksen varmistamisesta kohti aikuisuutta vaan **myös parhaiden mahdollisten olosuhteiden järjestämisestä lapsen nykyistä elämää varten.**
- Lasten eri **kasvu- ja kehitysvaiheiden tarpeiden huomiointi** talousarviopäätöksissä

Lapsen oikeus tulla kuulluksi

- Lapsen on saatava vapaasti **ilmaista näkemyksensä**. **Näkemykset on otettava huomioon** lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.
- **Lasten näkemysten kuuleminen heihin vaikuttavista talousarviopäätöksistä sellaisten mekanismien välityksellä, jotka mahdollistavat lasten mielekkään osallistumisen.** Erityisen tärkeää olisi kuulla lapsia, joilla on vaikeuksia saada itsensä kuulluiksi, mukaan lukien haavoittuvassa asemassa olevia lapsia.

Yleisperiaatteista johdetut peruskysymykset

•Minkälaisia vaikutuksia talousarviopäätöksellä on **erilaisessa tilanteessa oleviin lapsiin** ja miten erityisesti heikommassa asemassa olevien lasten asemaa voitaisiin parantaa?

Miten talousarviopäätös vaikuttaa lasten **hyvinvointiin ja kehitykseen** lyhyellä ja pitkällä aikavälillä?

Mitkä ovat **lasten ja nuorten näkemykset** asiasta ja miten ne otetaan huomioon?

Miten talousarviopäätöksessä **myönteisiä vaikutuksia** voitaisiin vahvistaa ja **kielteisiä vaikutuksia** poistaa tai ainakin lieventää?

Lasten oikeuksiin liittyvän julkisen budjetoinnin periaatteet

- Sopimusvaltio on velvollinen ryhtymään talousarvioprosesseissaan toimiin hankkiakseen tuloja ja hallitakseen menoja **lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta riittävällä tavalla.**
- LOS:n yleisperiaatteiden lisäksi huomioitava **talousarvioprosessin periaatteet**, eli vaikuttavuus, tehokkuus, oikeudenmukaisuus, läpinäkyvyys ja kestävyys.

Vaikuttavuus

Vaikuttavuus

- Talousarvion **suunnittelu, hyväksyminen, toimeenpano ja seuranta** lapsen oikeuksia edistävällä tavalla
- Miten talousarvio vaikuttaa **eri lapsiryhmiin?**
Tavoitteena varmistaa parhaat mahdolliset tulokset, kiinnittäen erityishuomiota haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin.

Tehokkuus ja oikeudenmukaisuus

Tehokkuus

- Kustannustehokas voimavarojen käyttö ja lasten oikeuksien suojeleminen ja turvaaminen

Oikeudenmukaisuus

- Ketään lapsia tai lapsiryhmiä ei saa syrjiä julkisten varojen käytön välityksellä
- Voimavarojen oikeudenmukainen kohdentaminen tasa-arvon edistämiseksi ja eriarvoisuuden vähentämiseksi

Läpinäkyvyys ja kestävyys

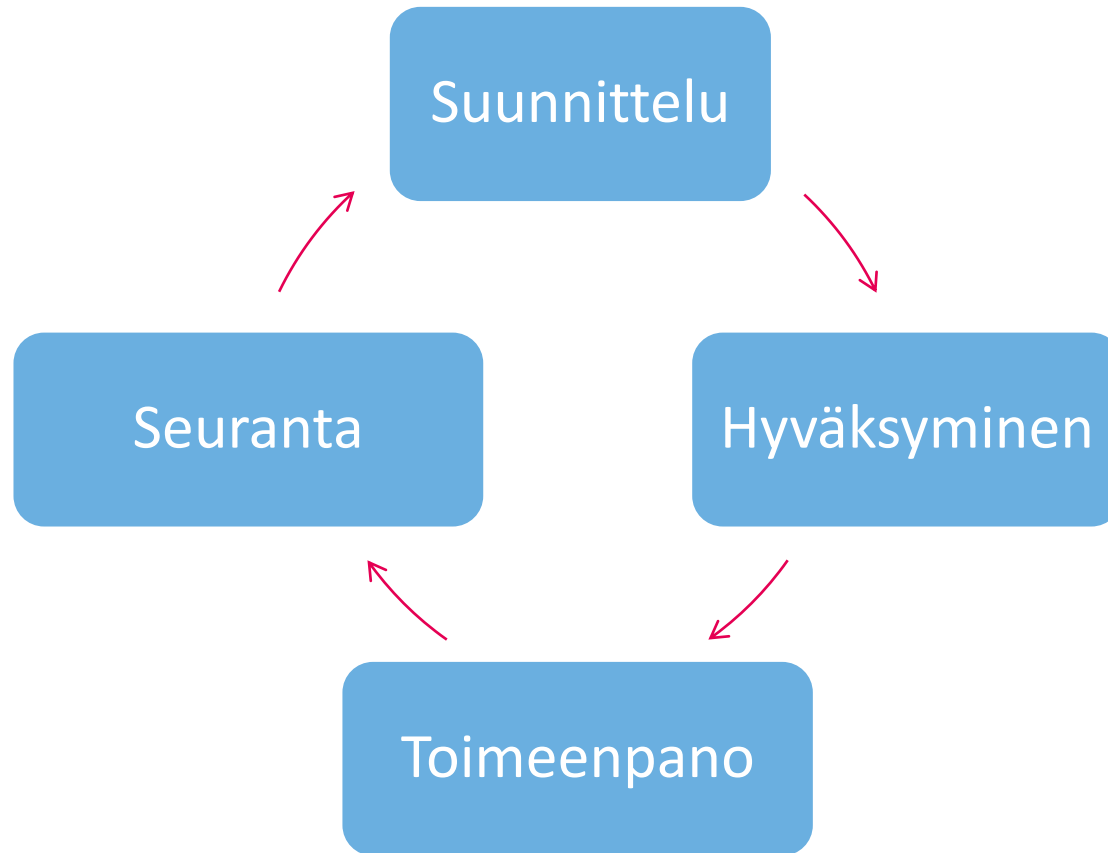
Läpinäkyvyys

- Varainhoitojärjestelmät ja -käytännöt, jotka ovat avoimesti tarkasteltavissa

Kestävyys

- Nykyisten ja tulevien lapsisukupolvien etu huomioitava, leikkausten rajoitusedellytykset

Lasten oikeuksien huomiointi talousarvioprosessin eri vaiheissa

Lapsibudjetointi osaksi talousarvioprosesseja

- **Lapsibudjetoinnin oikeusperustaisuus:** lapsibudjetointi nähtävä välineenä lasten oikeuksien edistämiseen
- **Lapsibudjetoinnin kehittäminen monitoimijaisena yhteistyönä** tavoitteena lapsibudjetoinnin saaminen osaksi talousarvioprosesseja
- **Lapsibudjetointi tiedon lisääjänä ja toiminnan vaikuttavuuden parantajana:** havaintojen ja suositusten huomioon ottaminen päätöksenteossa

MLL:n visio

Suomi on lapsiystävällinen yhteiskunta, jossa lapsen etu asetetaan etusijalle ja jossa lapset ja nuoret voivat hyvin.

www.mll.fi

www.lapsenoikeudet.fi

Twitter @MLL_fi

Twitter @Esalivonen

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO